

Самойленко Г. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
Запорізького національного університету*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Об'єкт дослідження цивільні правовідносини в глобальній мережі Інтернет, їх урегульованість позитивним законодавством.

Предметом дослідження є цивільні правовідносини в мережі Інтернет, їх правова природа, сутність, урегульованість у діючому законодавстві.

Мета роботи: теоретичне осмислення, виявлення теоретичних засад і напрямків регулювання цивільних правовідносин в мережі Інтернет, виявлення прогалин і їх причин в регулюванні правовідносин, розробка практичних рекомендацій щодо підвищення рівня їх урегулювання.

Актуальність теми: обумовлена розвитком цивільного законодавства, кардинальною зміною доктрини права власності, права інтелектуальної власності, наявністю недліків і прогалин в позитивному регулюванні правовідносин.

Багато угод укладається через Інтернет, існують віртуальні банки, усі сфери ділового життя представлені у мережі Інтернет. Завдяки світовій поширеності Інтернету користувач України має можливість отримати інформацію з Бібліотеки Конгресу США. Все це відбувається через одну з найпопулярніших

функцій Інтернету - WWW (World Wide Web). Її основною цільовою є Інтернет-сайт, на якому й міститься уся ця інформація.

Визначення правового режиму Інтернет-сайту є кінче важливим, оскільки правове регулювання його записалося за межами чинного законодавства, незважаючи на те, що Інтернет-сайти стають все більш розвиненими та масштабними.

Науковці, практики, державні чиновники різних рангів наполягають на вирішенні цієї проблеми, необхідність приведення національного законодавства відповідно до міжнародних норм.

Багато науковців (Ч. Н. Азімов, Я. М. Шевченко, Ю. Л. Бошицький, Р. Б. Шилка, О. В. Дзера, А. С. Довгерт), які в тій чи іншій мірі досліджують проблеми права інтелектуальної власності, неодноразово звертали свою увагу на окремі проблеми, що виникають під час застосування традиційного авторського права до нових інформаційних технологій, зокрема Інтернету. Однак комплексного дослідження проблем правової охорони Інтернет-сайту в сучасній теорії авторського права здійснено не було.

Очевидно, що Інтернет сьогодні перетворився на важливий чинник суспільного, політичного і економічного життя країни, слідством чого стало зростання інтересу держави і суспільства як до Інтернет взагалі, так і до комерції в Інтернет. Поступово глобальна мережа стає важливою сферою економічної діяльності суспільства. В зв'язку з цим вивчення правового регулювання пов'язаних з Інтернет суспільних відносин має велику соціальну значущість.

Інтернет є новим явищем в нашому житті. Вже сьогодні, як це відмічено вище, він володіє величезним впливом як на окремі відносини в суспільстві, так і на розвиток суспільства в цілому. Для правової науки це означає необхідність вивчення цього явища в його взаємозв'язку з суспільними відносинами, врегульованими правом.

Необхідно з'ясувати наявність або відсутність змін в цих відносинах, які, розвиваючись при використанні їх учасниками Інтернет, можуть вимагати внесення змін до існуючого законодавства.

Так, наприклад, використання Інтернет в процесі підприємницької діяльності вже привело до появи в нашому лексиконі такого поняття як "електронна комерція". З точки зору права цим поняттям сьогодні охоплюється здійснювана за допомогою використання Інтернет діяльність, направлена на систематичне отримання прибутку від користування майном, продажу товарів, виконання робіт, надання послуг або, іншими словами, це здійснювана за допомогою використання Інтернет підприємницька діяльність. Електронна комерція відрізняється від підприємницької діяльності, здійснюваної в звичайному фізичному просторі нашого миру що у свою чергу приводить до недостатності існуючого правового регулювання відносно підприємницьких відносин, що виникають і розвиваються при використанні Інтернет.

Поняття Інтернет можна визначити як а) інформаційна комп'ютерна система, що складається з сукупності окремих інформаційних комп'ютерних мереж, об'єднаних на основі

єдиного міжмережевого протоколу, б) інформаційний простір; в) місце існування суб'єктів суспільства; г) сукупність інформаційних суспільних відносин у віртуальному середовищі

Структура Інтернет, розглядається як сукупність інформаційних суспільних відносин у віртуальному середовищі, визначається як взаємозв'язок інформаційних суспільних відносин і віртуального середовища.

Згідно юридичній природі Інтернет є об'єктом правової дії норм різних галузей права, а більшість суспільних відносин, що формуються і розвиваються в Інтернет, відносяться до предмету цивільно-правового регулювання. З цивільно-правових позицій юридична природа Інтернет не може бути визначена в рамках існуючих інститутів, оскільки він не є ні суб'єктом цивільних правовідносин, ні об'єктом цивільних прав і не може бути повністю віднесений до предмету цивільно-правового регулювання.

Цивільне правовідношення в Інтернет - це інформаційне відношення, що існує в Інтернет, відноситься до предмету цивільного права, а отже, учасники якого юридично рівні. Специфіка цивільних правовідносин в Інтернет полягає в наявності нетрадиційної передумови (суб'єктами можуть бути тільки користувачі Інтернет, що володіють необхідним доступом в Інтернет), віртуальності (існують тільки в штучно створеному і підтримуваному комп'ютерами середовищі при використанні спеціального програмного і технічного забезпечення), існуванні в невизначеному фізичними межами просторі.

Для реалізації можливості здійснення операцій в простій письмовій формі в Інтернет необхідне прийняття додаткових норм, регулюючих використання у віртуальному середовищі Інтернет електронного цифрового підпису

Для стійкості цивільних правовідносин в Інтернет, застосування електронного цифрового підпису, обороту в Інтернет реклами і іншої спеціально певної інформації необхідно внести зміни до чинного законодавства. В зв'язку з цим пропонується

- встановити заборону на анонімний доступ в Інтернет;

- доповнити статтю 641 Цивільного кодексу [1] текстом наступного змісту: "Пропозиція укласти правочин, підписаний аналогом власноручного підпису, а також відповідь іншої сторони про ухвалення цієї пропозиції, підписаний таким же аналогом, визнається досягненням сторонами угоди про використання при здійсненні даного правочину цього аналога";

- абзац 2 статті 2 Закону України "Про рекламу" сформулювати в наступній редакції: "Реклама - поширювана будь-якими засобами і способами і адресована необмеженому колу осіб інформація про об'єкт, що містить пропозицію робити пов'язані з цим об'єктом офери і вступати у відповідні правовідносини" [2];

- розробити і упровадити програмне забезпечення, що дозволяє обмежувати отримання інформації Інтернет по спеціально певних категоріях інформації (наприклад, "реклама").

З урахуванням особливостей такого програмного забезпечення розробити і прийняти правові акти, що встановлюють обов'язки осіб всю поширювану ними в Інтернет і спеціально визначену у вказаних актах інформацію, розповсюдження якої обмежене в часі або на певних територіях, позначати спеціальними знаками, що дозволяють броузерам розпізнавати таку інформацію і відокремлювати її від іншої поширюваної в Інтернет інформації і не виводити на периферійні пристрої комп'ютера. Пропозиція щодо авторського визначення терміну "Інтернет-сайт", як відокремленого, логічно завершеного елемента мережі Інтернет, створеного на основі технології гіпертексту, який розташований на сервері (host), має унікальну адресу (url), за якою кожен може отримати доступ будь-який користувач мережі Інтернет, та у своїй основі містить Інтернет-сторінки, які мають графічний вигляд та можуть бути переглянуті за допомогою спеціальних комп'ютерних

програм (браузерів) та запропоновано внести до ст. 1 Закону України "Про авторське право і суміжні права" доповнення в частині цього визначення [3].

Висновок про те, що Інтернет-сайт є об'єктом авторського права згідно із законодавством України, оскільки є результатом творчої праці автора та відповідає ознакам, що ставляться до об'єкта авторського права, який у своєму складі може містити у якості складових частин інші об'єкти авторського права.

Основним нормативним актом, регулюючим використання, що формується на базі, Інтернет суспільні відносини, є Конституція України 1996 року [4]. Норми цього акту, не тільки закріплюють і регулюють суспільні і державні пристрій, відповідні економічні і соціальні відносини в Україні, але і фіксують початкові положення інформаційної діяльності в країні, право людини на інформацію як одне з фундаментальних прав [5]. Конституцією визначена основна умова, обов'язкова для вільного і позитивного розвитку інформаційних телекомунікаційних технологій, інформаційно-соціально середовища, а отже, і Інтернет. Так, в статті 34 Конституції встановлено, що кожен має право вільно шукати, отримувати, передавати, проводити і поширювати інформацію будь-яким законним способом, а також те, що гарантується свобода масової інформації і встановлюється заборона цензури. Приведені положення Конституції створюють необхідну правову базу для розвитку суспільно-соціальних зв'язків інформаційного характеру і визначають вектор відповідного розвитку правового регулювання цих зв'язків.

З сукупності правових актів окремо необхідно виділити ЦК. Саме цей правовий акт встановив можливість використання інформації в цивільному обороті, визначивши її як один з видів об'єктів цивільних прав (стаття 177 ЦК України). Проте, визначаючи інформацію як об'єкт цивільних прав і презюмуючи можливість її вільного відчуження або переходу від однієї особи до іншої, ЦК не містить положень, що визначають способи і форми використання інформації в

цивільному обороті, за винятком інформації, що складає комерційну таємницю.

У статті 2 Закону СРСР "Про пресу та інші засоби масової інформації" [6] приведено визначення основних термінів, зокрема "масова інформація", "засіб масової інформації", "періодичне друкарське видання", які передбачають можливість наявності інших повідомлень і матеріалів, окрім аудіо- і аудіовізуальних, інших форм періодичного розповсюдження масової інформації, ніж друкарське видання, радіо-, теле-, відео-програми, кінохронікальна програма, інших видань, ніж газета, журнал, альманах, буклетень.

Положення вказаного акту встановлюють визначення ряду основних понять і дозволяють правомірно припустити, що засоби масової інформації можуть створюватися і розповсюджуватися з використанням вказаних вище нових досягнень науково-технічного прогресу. Цим законом визначаються умови і форми розповсюдження інформації, але тільки відносно тих випадків, коли як кінцевий споживач такої інформації виступає необмежене коло осіб.

В Російській Федерації 23.09.1992 р. Президентом РФ були підписані Патентний закон, Закон "Про правову охорону програм для електронних обчислювальних машин і баз даних" і Закон "Про правову охорону топологій інтегральних мікросхем" [7]. В Україні відповідний Закон України "Про авторське право та суміжні права" було прийнято 23.12.1993 р. Предметом правового регулювання цього закону виступили суспільні відносини, пов'язані із створенням і використанням різних компонентів нових телекомунікаційних технологій, таких, наприклад, як телекомунікаційне устаткування, інтегральні мікросхеми, а також програмного забезпечення і баз даних. Він застосовується при регулюванні суспільних відносин, об'єктом яких є програми для ЕОМ, виступаючи при цьому як твори літератури, і бази даних, збірки.

Закон України "Про телекомунікації"

регулює обширну область суспільних відносин, що виникають при передачі інформації по каналах зв'язку [8]. До предмету правового регулювання цього закону відносяться відносини, пов'язані з діяльністю за поданням послуг і виконанням робіт в області зв'язку в яких беруть участь органи державної влади, оператори зв'язку, окремі посадові особи, а також користувачі зв'язку (фізичні і юридичні особи). Згідно положень цього закону Інтернет, як технологічна система, що забезпечує обмін інформацією між ЕОМ, є мережею електросв'язку.

Ряд Законів України може бути застосовно до правовідносин, що виникають під безпосереднім впливом мережі Інтернет і, відповідно, обов'язкові для виконання. Серед них можна назвати Закони України "Про інформацію" [9], "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах" [10], "Про телекомунікації" [11], Закон СРСР "Про пресу та інші засоби масової інформації" [12] та інші. В даний час йде активний процес пристосування законодавства до окремих аспектів існування мережі Інтернет. Як указує М. В. Якушев вирішення проблем правового регулювання Інтернет-відносин неможливе без розробки нових підходів до теоретичних правових питань і їх реального закріплення у відповідних нормативних актах [13].

Закон "Про інформацію" регулює відносини, що виникають при формуванні і використанні інформаційних ресурсів на основі створення, збору, обробки, накопичення, зберігання, пошуку, розповсюдження і надання споживачеві документованої інформації; створенні і використанні інформаційних технологій і засобів їх забезпечення, захисту інформації, прав суб'єктів, що беруть участь в інформаційних процесах і інформатизації (ст. 1 вказаного Закону). На наш погляд, вказаний Закон безумовно потрібний в країні, але проте, має певні недоліки: відсутність гнучкого механізму захисту порушених прав, не забезпечує необхідних гарантій захисту інформації в мережі Інтернет.

В Україні, на жаль, відсутній закон, як

наприклад, Закон Російської Федерації "Про участь в міжнародному інформаційному обміні" [14], який закріплює ряд найважливіших принципів, які повною мірою забезпечуються мережею Інтернет.

Підводячи підсумки дослідження можна зробити наступні висновки.

Інформаційне законодавство потребує вдосконалення у частині визначення пріоритету приватного інтересу до інформації, регулювання різних видів інформації, регулювання зобов'язальних відносин, які виникають з приводу передачі та розповсюдження інформації, захисту права на інформацію та відшкодування заподіяної шкоди.

Відповідно до ст. 4 ЦК слід інформаційне законодавство привести до єдиного правового критерію, основу якого становитиме ЦК України і розроблений на його основі Інформаційний кодекс.

Складність Інтернет як явища зумовлює трудність в його визначенні. З акцентами на різні сторони його об'єктивного прояву Інтернет визначається як інформаційна комп'ютерна система, що складається з сукупності окремих інформаційних комп'ютерних мереж, об'єднаних на основі єдиного міжмережевого протоколу. Інформаційний простір - дозволяє виявити таку сутнісну характеристику Інтернет, як виступ його як заснована на дії комп'ютерних програм форми існування інформації.

Віртуальне місце існування суб'єктів суспільства. Це визначення дозволяє побачити мету що переслідується в процесі розвитку Інтернет, а також характеризує використання Інтернет суспільством при здійсненні в даний час соціотехнічної революції.

Згідно юридичної природи Інтернет є об'єктом правової дії норм різних галузей права. З цивільно-правових позицій юридична природа Інтернет не є ні суб'єктом цивільних правовідносин, ні об'єктом цивільних прав і не може бути повністю віднесений до предмету цивільно-правового регулювання.

Перелік використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України. Затверджений Законом України від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. - 2003. - № 11. - С. 98.
2. Про рекламу. Закон України від 03.07.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 39. - С. 13.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 13. - С. 64.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - С. 65.
5. *Рассолов М. М.* Информационное право. - М., 1999. - С. 11.
6. Про пресу та інші засоби масової інформації: СРСР від 12.06.1990 р. // Відомості Верховної Ради СРСР. - 1990. - № 26. - С. 41.
7. *Рассолов М. М.* Информационное право. - М., 1999. - С. 11.
8. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 12. - С. 39.
9. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 48. - С. 64.
10. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: України від 05.07.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 31. - С. 23.
11. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 12. - С. 39.
12. Про пресу та інші засоби масової інформації СРСР від 12.06.1990 р. // Відомості Верховної Ради СРСР. - 1990. - № 26. - С. 41.
13. *Якушев М. В.* Интернет и право: новые проблемы, подходы, решения - 3-я научно-практическая конференция "Право и Интернет: теория и практика". - М., 2000. - С. 93.
14. Об участии в международном информационном обмене: Федеральный закон от 04.07.1996 г. // Собрание Законодательства Российской Федерации. - 1996. - № 28. - С. 47.